

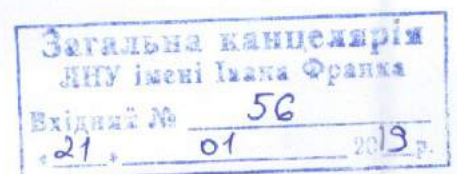
ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
кандидата філологічних наук, доцента
Мірончук Тетяни Андріївни

про дисертацію **Бойчук Валентини Михайлівни**
«Репрезентація феномену песимізму в сучасній англійській мові»,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
за спеціальністю 10.02.04 – германські мови

Сучасна парадигма мови визначається в наукових колах як парадигма спілкування й виступає тим синкретичним середовищем, у якому об'єктивується емпіричний досвід людини через універсалії та категорії буття. У сьогоденних лінгво-когнітивних та семантичних студіях існує дослідницький запит на з'ясування механізмів категоризації онтологічних сутностей. Та все ж лакунарним дотепер залишається запропонування способів лінгвістичного витлумачення сутності світоглядних, психологічних і філософських категорій, а також їх представленість одиницями мови та мовлення. Рецензоване наукове дослідження В. М. Бойчук є спробою виявлення мовного потенціалу психо-філософського феномену песимізму в англійській мові у пошуковому семантичному векторі від дескрипції до денотації.

Репрезентованість феномену песимізму в мові та мовленні вперше стає об'єктом лінгвістичного вивчення в германському мовознавстві, й англійському, зокрема, що визначає новизну та своєчасність поданого дисертаційного дослідження. **Актуальність** наукової розвідки визначається також як необхідністю лінгвоцентричної інтерпретації низки філософських категорій буття, як зокрема феномену песимізму, так і відсутністю ефективної методології для дослідження гетерорівневих мовних одиниць, які вбирають зміст психо-філософських універсалій, а також підсилюється з огляду на скерованість сучасних лінгво-соціологічних студій на виявлення праксеологічного потенціалу дискурсивних одиниць мови й мовлення.

У ракурсі **наукової новизни** слід указати й на випрацювану дисертанткою поетапну ступеневу методику вивчення семантики об'єкта дослідження, яка інтегрує виявлення змісту від лексичної одиниці в тексті до мовленнєвого акту в комунікативній ситуації та дискурсі. Запропонована авторська методика дозволяє збагнути, що семантичний аналіз не замикається лексичним і синтаксичним рівнями і не зводиться до суми значень лексичних одиниць у висловленні, а включає увесь смисловий діапазон, що виражається у фрагменті дискурсу. *Новим* також постає вдаль інтегрування лінгво- та антропоцентричних підходів через уведення фактору особистості для параметризації комунікативної поведінки мовця-песиміста категоріями контактності, комунікабельності, саморепрезентації, тональності та комунікативного стилю.

Обраний у дисертації підхід та авторська методика до лінгвістичного витлумачення сутності феномену песимізму через діади онтологічний–метафізичний, диктум–модус, мова–мовлення, я–інший, комунікативна свідомість–комунікативна ситуація, інтенції–дискурс-стратегії виправдали поставлену мету та окреслені завдання.

Здійсненим дослідженням семантики та прагматики феномену песимізму в англійській мові дисертантка робить окремий внесок у подальший розвиток, насамперед, семасіології, а також таких категорій комунікативної лінгвістики як комунікативна свідомість, комунікативна поведінка, негативна увічливість, комунікативна тональність, комунікативний стиль, Я-концепція мовця, у чому вбачається **теоретична значущість** представленої наукової розвідки.

Висновки й узагальнення, випрацювані В. М. Бойчук, виформувались на плідному фактологічному матеріалі, який склали 1875 текстових фрагментів з ПВ, 615 ЛО, 67 ФО на позначення феномену песимізму та 96 джерел ілюстративного матеріалу; вони також підкріплюються опертям на солідну теоретично-методологічну базу, яка налічує 342 позиції. Наукові спостереження є докладно викладені на 178 сторінках тексту дисертації, несуперечливо систематизовані, належно й достатньо відображені у 8 додатках (сумарно викладених на 40 сторінках), ретельно посвідчені кількісними показниками. Основні положення дисертаційного дослідження висвітлені у 17 наукових публікаціях, серед яких одна включена до міжнародних наукометричних баз. Наведена статистика підтверджує достовірність отриманих результатів.

Належно оцінити діапазон дослідження та вагомість сформульованих дисертанткою висновків та узагальнень стає можливим при покроковому вивченні змісту дисертації.

У першому розділі *«Теоретико-методологічні засади дослідження репрезентації феномену песимізму в сучасній англійській мові»* дослідниця проводить аналіз шкіл і парадигм вивчення поняття песимізму у філософських, психологічних, релігійних, соціологічних науках, а також традицій потрактування зазначеного явища у лінгвістиці. На цьому тлі випрацьовується власне визначення песимізму як негативної та психічної реальності, яка відображає негативні стани, відчуття, очікування та настрої, а в мовленні проявляється захисним поведінковим стилем.

Систематизуючи теоретичну літературу щодо вивчення песимізму через захисний когнітивний поведінковий механізм, авторка помічає таку ознаку феномену песимізм як дуальність природи, яка виявляється одночасно високим рівнем атрибуції негативних ознак (як от невдач) та низьким рівнем очікувань (наприклад, успішних дій) і цілком справедливо робить висновок про спричиненість негативних атрибуцій внутрішньо особистісними чинниками, які є

постійними виявами негативної свідомості, а позитивних атрибуцій – зовнішніми факторами, які нестійкі та тимчасові.

Виявлення корпусу дефініцій феномену песимізму складе підґрунтя для його семантичного аналізу у другому розділі, а зауважена функціональна варіативність досліджуваного об'єкта дозволить виділити й згрупувати контекстуальні прояви феномену у класи диспозиційного, атрибутивного, захисного та ситуативного песимізму.

Другий розділ дисертації *«Мовні засоби репрезентації феномену песимізму в сучасній англійській мові»* сфокусовано на дослідженні семантики лексичних та фразеологічних одиниць, які позначають поняття «песимізм», а також синтаксичних, стилістичних та невербальних засобах експлікації змісту песимістичних висловлень. Наріжним, трудомістким та таким, що вимагало найбільшого зосередження та копіткості, стало виявлення семного потенціалу основних номінацій песимізму та інших 615 лексичних і 67 фразеологічних одиниць, які містять семи основних номінацій песимізму; а також визначення ієрархічних відношень між базовими, видовими семами й семними компонентами та їх польове диференціювання.

Старанно проводячи семний аналіз авторка робить виважений висновок про представленість поняття песимізму такими базовими видовими семами як «сум», «негативні очікування», «безнадія», «нещастя», «невпевненість», «невдача», «невіра», «недовіра», «біль», «відчай».

Цікавими та фактологічно підкріпленими є твердження про високу потенційну здатність прикметників та ригідність іменників і прислівників до експлікації сем песимізму, а також висновок про закріпленість родової семи «почуття» (feeling) за класом диспозиційного песимізму, а родової семи «стан» (state) за класом ситуативного песимізму. Одночасно дисертантка спостережливо помічає тенденцію песимістичних диспозицій виражатись фразеологічними одиницями, а песимістичного атрибутивного стилю та захисного песимізму – пареміями.

Ще одним авторським упродовженням є включення у запропоновану дворівневу модель поля тематичного сектору на позначення індивідуально-психічних характеристик мовця-песиміста. Це дозволило увести агентивний компонент до побудови моделі й тим самим активувати таку ознаку системи, як динамічність на протигагу традиційній аморфній структурній моделі поля.

Логічним продовженням здійсненого семного аналізу песимізму на лексико-синтаксичному рівні стає розділ 3 *«Песимізм як особистісний чинник комунікативно-мовленневої взаємодії»*, у якому М. В. Бойчук досліджує вияви змістових ознак песимізму як дискурсного явища у рамках комунікативної ситуації та комунікативної поведінки комуніканта через семантичну ознаку

інтенсивності. У ході дослідження дисертантка робить низку належно аргументованих висновків. Зокрема заслуговують на увагу твердження про маркованість комунікативної ситуації низьким рівнем контактності та комунікабельності мовця-песиміста, як і незначним ступенем конфліктності спілкування; про вирішальну роль невербального компоненту час в опредмеченні песимістичної комунікативної ситуації; про соціальну детермінованість негативного Я-образу й домінуючу мотивацію до негативної автохарактеризації; про песимістичну комунікативну тональність як базову ознаку песимістичного комунікативного стилю мовця; про низький рівень комунікативної емоційності, проте високий рівень комунікативної оцінності як сталих характеристик комунікативної поведінки песиміста.

Дискурсні характеристики песимістичної комунікації вивчаються через її репрезентацію мовленнєвими актами та комунікативні стратегії мовця-песиміста. Дисертантка ретельно реєструє інтенції мовця-песиміста й досліджує їх утілення в мовленнєвих актах. Потому докладно за критерієм жорсткості/ м'якості аналізує й інвентаризує стратегічну й тактичну поведінку мовця-песиміста.

Таким чином обсяг та багатовекторність вивчення феномену песимізму дозволяє стверджувати, що мета дисертаційного дослідження досягнута, а завдання виконані.

Проте, поза усім позитивним враженням щодо глибини й оригінальності представленої наукової розвідки, плідності ілюстративно-джерельної бази, вагомості авторського внеску, належної аргументованості виявлених закономірностей предмета дослідження у ході вивчення змісту дисертації виникли деякі критичні міркування, які спонукають до роздумів, або потребують уточнення й роз'яснення.

1. Зокрема, заохочує дискусію питання представленості й співвідношення у феномені песимізму категорій оцінки, модальності та емотивності. Авторка неодноразово звертає увагу на те, що песимізм як феномен є ціннісною категорією, й зазначає наявність негативних емоцій та атитюдів мовця у його комунікативній поведінці; у дисертації стверджується, що негативна самооцінка та автохарактеризація визначають Я-концепцію песиміста; читач зауважує, що майже усі виявлені семи оцінно марковані (напр. негативне очікування, негативний стан, негативні відчуття, страх, переживання, біль, та інші); також очевидна наявність оцінної семантики у таких класів песимізму як диспозиційний, атрибутивний та ситуативно-захисний. Отже, на рівні спостереження (оскільки ця проблематика не заявлялась окремо у завданнях), вияви яких класів оцінок та семантичних/ граматичних модальностей зауважувались, та які мовні засоби слугували їх маркерами?

2. Досліджуючи прагмасемантику песимістичних висловлень, дисертантка слушно зазначає, що вона актуалізується мовленнєвими актами песимізму й визначає константиви, експресиви, асертиви, квеситиви базовим прагматичним засобами, які реалізують інтенції (*попередньо належно виявлені дослідницею*) мовця-песиміста. Проте на стор. 161 авторка вживає термін «ілокуції висловлень песиміста», що видається недоречним, оскільки з опертям на основоположників прагмасеміозису Дж. Остіна та Дж. Серля ілокуції (ілокутивна сила) властиві ілокутивним актам, тим паче тим, що мають перформативне дієслівне вираження. Оскільки таксономізовані авторкою ілокутивні цілі не є експліцитно вербалізованими дієсловами, а є характеристикою мовлення, радше говорити про інтенції мовця-песиміста, (що дисертантка сама ж артикулює у положенні на захист №3), песимістичні інтенції мовця, або ілокуції мовленнєвих актів песимізму.

3. Ще одним зауваженням є побажання фокусування на власному доробку через його винесення у положення на захист або загальні висновки, що стосується розділу 2, у якому дисертантка виявляє семантичний потенціал мовних одиниць на позначення песимізму. У результаті копіткого аналізу інформаційний масив, який становить серцевину дослідження інваріантної і контекстуальної семантики феномену песимізму, ретельно виявленої, скрупульозно описаної й класифікованої, педантично схарактеризованої дисертанткою на стор 57-86, плідно унаочненої в додатках й ілюстративному матеріалі акцентується не у положеннях на захист, а лише скромно відбивається у висновках параграфів на стор. 58, 59, 65, 72 та 79 і губиться у загальному змістовому обсязі дослідження.

4. Окремо вбачаємо потребу роз'яснення таких формулювань як «якісні ознаки песимізму» (с. 52), «родові та видові СК» (с. 57) і їх кореляцій з родовими та видовими семами песимізму, оскільки ці терміни часто вживані й, очевидно, входять до метамови дослідження; а також терміну «видовий індикатор СК» (с. 65), виокремлений авторкою в межах базової ознаки песимізму «сум» як, ймовірно, додатковий інструментальний критерій семного аналізу.

Почасти не повністю зрозумілими є також наступні узагальнення: «стилістичні сигнали» (с. 51); «песимізм як стабільний особистісний конструкт» (с. 55); «двохаспектна характеристика семантики слова» (с. 115).

Однак, висловлені зауваження належать до стильових огріхів, стосуються способу формулювання узагальнень, обсягу вживаних термінологічних понять та авторських критеріїв опису мовного матеріалу й не порушують запропонованих дисертанткою засадничих принципів проведення дослідження, а також не піддають сумніву достовірності отриманих результатів.

Дисертаційне дослідження В. М. Бойчук «Репрезентація феномену песимізму в сучасній англійській мові» є завершеним, самостійним, оригінальним

дослідженням семантики, прагматики, комунікативно-функціональних та дискурсних особливостей універсального психо-соціального феномену песимізму, що репрезентується в англійській мові й мовленні широким арсеналом різнорівневих засобів в обсязі від лексеми у рамках тексту до мовленнєвого акту та комунікативної ситуації у рамках дискурсу.

Такий діапазон лінгвістичного аналізу феномену песимізму вказує не лише на креативність доробку дослідниці, а й розширює розуміння кордонів семантики до поняття «семантичний простір» і тим самим посилює значущість останньої для вивчення змістового наповнення мовних одиниць. Запропонований дисертанткою підхід відкриває перспективи для його застосування у суміжних лінгвістичних галузях при побудові номінативних полів концептів, структуруванні контенту в референційній семіотиці, представленні когнітивних і, подекуди, транскрипційних карт дискурсу.

На підставі ретельного вивчення тексту дисертації та автореферату, який ідентично відображає зміст дисертації, а також ознайомлення з фаховими та міжнародними публікаціями, які уповні висвітлюють зміст та положення на захист, можна зробити висновок, що дисертаційне дослідження «Репрезентація феномену песимізму в англійській мові» повністю відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженим Постановою КМУ №567 від 24.07.2013р. зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ №656 від 19.08.2015 р. та №1159 від 30.12.2015 р., а його авторка **Валентина Михайлівна Бойчук** заслуговує присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови.

Кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов природничих факультетів
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Т. А. Мірончук

*Від імені Т.А. Мірончук
ей вєрєтєжє!*

*Директор
наукової роботи*

В. С. Мартинчук

14.01.19